

efterfrågan sedan började öka 1994 fanns det gott om lediga resurser i ekonomin (se diagram 18 i bilagan) och produktiviteten fortsatte att stiga kraftigt. Efter en viss avmattning i ekonomin under 1995 tilltog åter produktivitetstillväxten. Andra kvartalet 1997 var den genomsnittliga produktiviteten i hela ekonomin knappt 3 procent högre än motsvarande kvartal 1996. I den privata sektorn ökade den med 4 procent och i industrin var ökningstakten över 7 procent. Utvecklingen av produktiviteten sedan 1991 kan sammanfattas med att det svenska näringslivet 1997 skulle kunna producera lika mycket som 1991, men med 18 procent färre sysselsatta.

Produktivitetstillväxtens förutses följa det normala cykliska mönstret och bli allt mindre i samband med att aktivitetsnivån i ekonomin och kapacitetsutnyttjandet stiger.

Produktivitetstillväxten förutses följa det normala cykliska mönstret och bli allt mindre i samband med att aktivitetsnivån i ekonomin och kapacitetsutnyttjandet stiger. Detta innebär att den genomsnittliga produktiviteten i ekonomin bedöms växa långsammare under 1998 och 1999 än under det senaste året.

PRODUKTIVITET, REALLÖNER OCH ARBETSLÖSHET

Under de senaste åren har den registrerade arbetsproduktiviteten ökat markant. Sedan 1992 har den för hela ekonomin ökat med i genomsnitt 2 procent per år, vilket är dubbelt så mycket som under perioden 1980–1991. Det finns olika orsaker till att registrerad arbetsproduktivitet kan öka. En produktivitetsökning som beror på ökade investeringar eller tekniska framsteg förbättrar ekonomins förmåga att producera varor och tjänster och skapar ett reallöneutrymme vid en given sysselsättningsnivå. Men den registrerade arbetsproduktiviteten kan också öka som en följd av exempelvis ett efterfrågebortfall på varumarknaden eller alltför höga löneökningar. Detta beror på att sysselsättningen minskar, vilket kan resultera i en ökad genomsnittlig produktivitet hos den kvarvarande arbetskraften, bl.a. för att mängden kapitalutrustning per sysselsatt ökar. I detta fall avspeglar den registrerade produktivitetsökningen inte en generellt förbättrad produktionsförmåga i ekonomin. Det är sannolikt att de senaste årens ökning av den registrerade produktiviteten till viss del kan förklaras av denna typ av effekter.

Sambanden mellan produktivitet, reallöner och arbetslöshet kan analyseras med hjälp av en standardmodell inom arbetsmarknadsteorin.¹⁴ Modellen består av en lönesättningskurva (*WS*) som beskriver ett positivt samband mellan reallön och total sysselsättning och en aggregerad efterfrågekurva för arbetskraft (*D*) som

har en negativ lutning. Lönesättningskurvan illustrerar att reallönen tenderar att bli högre vid en hög sysselsättningsgrad vilket t.ex. kan avspegla att löntagarorganisationerna då har lättare att få igenom höga löneanspråk än när arbetslösheten är hög. Efterfrågekurvens negativa lutning avspeglar ett antagande om att arbetskraftens marginalproduktivitet avtar med högre sysselsättning, bl.a. för att fler sysselsatta delar på en given kapitalutrustning.¹⁵

Jämvikt råder vid den reallön där lönesättningskurvan och efterfrågekurvan korsar varandra, punkt *a* i diagram F1. Antalet arbetslösa kan avläsas som skillnaden mellan det totala antalet personer i arbetskraften (*LF*) och antalet sysselsatta i jämvikt (*N*). Modellen illustrerar att det är den reala lönen snarare än den nominella som är av betydelse för arbetslösheten.

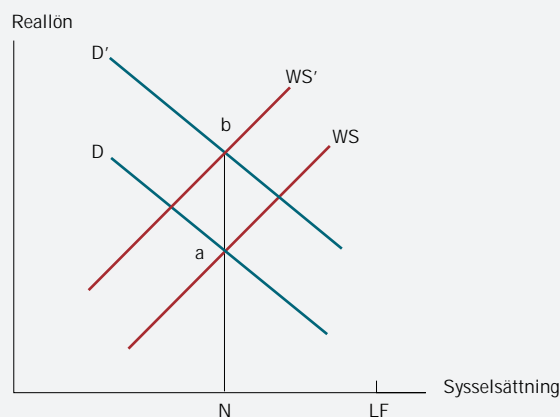
Under en normal tillväxtprocess med teknisk utveckling och kapitalbildning kommer både lönesätt-

14 Se exempelvis Björklund, Edin, Holmlund och Wadensjö, "Arbetsmarknaden", SNS Förlag, 1996. En standardreferens är Layard, Nickell och Jackman, "Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market", Oxford University Press, 1991.

15 Om det råder ofullständig konkurrens på varumarknaden, så att företagen har möjlighet att ändra produktpriset, t.ex. då produktionskostnaderna ökar, kan efterfrågekurvan tolkas som en prissättningsrelation. Lutningen kan då också avspegla att skillnaden mellan företagens produktpriser och lönekostnader, s.k. pålägg eller mark-up, tenderar att öka då aktiviteten och sysselsättningen i ekonomin ökar.

Diagram F1.

Produktivitetsoökning på grund av teknisk utveckling eller realinvesteringar

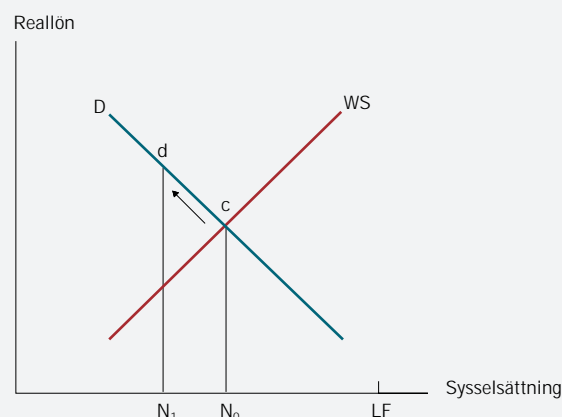

nings- och efterfrågekurvan att förskjutas uppåt med tiden. Efterfrågan på arbetskraft stiger när produktiviteten ökar samtidigt som löntagarna kräver sin del av den ekonomiska tillväxten. I diagram F1 illustreras detta av att WS förskjuts till WS' och att D förskjuts till D'. Den nya jämvikten uppnås i detta exempel i punkt b, där den totala sysselsättningen är oförändrad jämfört med utgångsläget men reallönen är högre. Produktivitetsoökningar av detta slag ger en möjlighet till en ökning av reallönen, ett reallöneutrymme, vid en given sysselsättningsnivå. I diagram F1 illustreras detta av sträckan a till b. Det är viktigt att notera att reallöneökningen har sin grund i att det finns ett större samlat produktionsresultat att fördela.

De produktivitetssiffror som uppmäts och som publiceras i statistiken avspeglar emellertid inte alltid en ökad produktionsförmåga. Antag exempelvis att produktmarknaden drabbas av ett efterfrågebortfall. Om detta leder till lägre produktpriser samtidigt som nominallönerna inte förändras kommer ekonomin att röra sig uppåt längs kurvan D i diagram F2 från punkt c till exempelvis punkt d med en sysselsättning, N_1 , som är

Diagram F2.

Registrerad produktivitetsoökning på grund av minskad sysselsättning

lägre än den i utgångsläget, N_0 . Företagen vill nu anställa färre personer till den högre reallönen.

Om produktionen kännetecknas av avtagande marginalproduktivitet kommer resultatet att bli att arbetskraftens marginella och genomsnittliga produktivitet ökar. Detta kan exempelvis bero på att mängden kapitalutrustning per anställd nu är större.¹⁶ En höjning av den registrerade produktiviteten kan enligt denna modell också uppkomma om exempelvis löntagarorganisationernas förhandlingsstyrka ökar av något annat skäl än att sysselsättningen stiger. Lönesättningskurvan kommer i ett sådant fall att förskjutas uppåt och vi kan även då hamna i exempelvis punkt d, med en minskad sysselsättning men en ökad marginell och genomsnittlig produktivitet. Omvänt leder en högre efterfrågan till höjda produktpriser. Om de nominella lönerna inte ökar i samma utsträckning minskar reallönen, sysselsättningen stiger och produktiviteten faller.

¹⁶ I en väl fungerande ekonomi kommer efter en tid de nominella lönerna att anpassas nedåt varvid ekonomin återvänder till c samtidigt som sysselsättningen ökar och marginell (och genomsnittlig) produktivitet minskar.